

Martin Vahl (1749-1804) – den første norske botanikkprofessor

Per M. Jørgensen

Jørgensen, Per M. 1999. Martin Vahl (1749-1804) – den første norske botanikkprofessor. *Blyttia* 57: 53-60.

Martin Vahl (1749-1804) – the first Norwegian professor of botany.

This paper commemorates the 250th anniversary of the birth of the Norwegian botanist Martin Vahl, presenting the known facts about his childhood and youth in Bergen, his study years in Copenhagen and Uppsala (with Linnaeus 1770-1774) and his scientific activity, mainly as professor in Copenhagen (1786-1804). His main contribution is that of preparing and publishing several fascicles of the prestigious «Flora danica», comprising both flowering plants and cryptogams, particularly fungi and lichens, and describing plants from exotic regions of interest to the Danish Crown (West Indies, West Africa and India (Tranquebar)), altogether 1100 new species. He was also occupied with redescribing the original material of Linnaeus to clarify the numerous misunderstandings that he had seen during travels in Europe, as contemporary botanists mainly relied on the illustrations cited by Linnaeus. However, Vahl died before he had finished this task, leaving his main work, «Enumeratio Plantarum», unfinished. At his death he had a position among European botanists rather like that of his teacher Linnaeus.

Per M. Jørgensen, Botanisk institutt, Universitetet i Bergen, Allégt. 41, N-5017 Bergen.

Feil i overskriften? Den første norske botanikkprofessor var vel Christen Smith, han som døde på Kongofloden i 1816, før han rakk å tiltre profesoratet (Lyngre 1951). Joda, han var den første som ble professor i faget ved Det kgl. Fredriks universitet i Christiania (i 1814), men der var professorater i botanikk som omfattet Norge før den tid, selv om de ikke var plassert geografisk hos oss, for i unionstiden med Danmark var Universitetet for Kongerigerne i København. Der ble også nordmenn professorer, bl.a. Martin Vahl (figur 1) i 1786.

Personalia

Hvem var Martin Vahl? Det er nok ikke mange i dagens Norge, selv blant botanikere som forbinde noe med Vahls navn. Han fødtes i Bergen for 250 år siden, antakelig 10. oktober. Sikkert er det at han ble døpt 15. oktober 1749 (figur 2) og at han fikk navn etter en fadder, den barnløse grandonkelen (på morens side) Martinus (altså med navnet i den latinske formen) Vahl. Navnet Vahl skal ifølge nedskrevne samtidige kilder uttales med F, fordi det stammer fra en hanseatisk slekt fra det tysktalende Baltikum.

Han ble faktisk født i det hus som grandonkelen eide, og som hans niese og hennes slekt arvet etter ham, Strandshjørnet (figur 3) i Bergen sentrum, hjørnet av Strandgaten og Torvalmen-

Figur1. Martin Vahl etter kopperstikk fra Schraders Journal für die Botanik 2 (1801).

Martin Vahl, etching from Schrader's Journal für die Botanik 2 (1801).

1749	
15. Okt. Frantz = Birn = 52 18. Okt. 1749 1808 1809 1810 1811 1812 1813 1814 1815 1816 1817 1818 1819 1820 1821 1822 1823 1824 1825 1826 1827 1828 1829 1830 1831 1832 1833 1834 1835 1836 1837 1838 1839 1840 1841 1842 1843 1844 1845 1846 1847 1848 1849 1850 1851 1852 1853 1854 1855 1856 1857 1858 1859 1860 1861 1862 1863 1864 1865 1866 1867 1868 1869 1870 1871 1872 1873 1874 1875 1876 1877 1878 1879 1880 1881 1882 1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906 1907 1908 1909 1910 1911 1912 1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926 1927 1928 1929 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940 1941 1942 1943 1944 1945 1946 1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953 1954 1955 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967 1968 1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100	15. Okt. Frantz = Birn = 52 18. Okt. 1749 1808 1809 1810 1811 1812 1813 1814 1815 1816 1817 1818 1819 1820 1821 1822 1823 1824 1825 1826 1827 1828 1829 1830 1831 1832 1833 1834 1835 1836 1837 1838 1839 1840 1841 1842 1843 1844 1845 1846 1847 1848 1849 1850 1851 1852 1853 1854 1855 1856 1857 1858 1859 1860 1861 1862 1863 1864 1865 1866 1867 1868 1869 1870 1871 1872 1873 1874 1875 1876 1877 1878 1879 1880 1881 1882 1883 1884 1885 1886 1887 1888 1889 1890 1891 1892 1893 1894 1895 1896 1897 1898 1899 1900 1901 1902 1903 1904 1905 1906 1907 1908 1909 1910 1911 1912 1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926 1927 1928 1929 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1936 1937 1938 1939 1940 1941 1942 1943 1944 1945 1946 1947 1948 1949 1950 1951 1952 1953 1954 1955 1956 1957 1958 1959 1960 1961 1962 1963 1964 1965 1966 1967 1968 1969 1970 1971 1972 1973 1974 1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981 1982 1983 1984 1985 1986 1987 1988 1989 1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004 2005 2006 2007 2008 2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023 2024 2025 2026 2027 2028 2029 2030 2031 2032 2033 2034 2035 2036 2037 2038 2039 2040 2041 2042 2043 2044 2045 2046 2047 2048 2049 2050 2051 2052 2053 2054 2055 2056 2057 2058 2059 2060 2061 2062 2063 2064 2065 2066 2067 2068 2069 2070 2071 2072 2073 2074 2075 2076 2077 2078 2079 2080 2081 2082 2083 2084 2085 2086 2087 2088 2089 2090 2091 2092 2093 2094 2095 2096 2097 2098 2099 2100

Figur 2. Side fra Kirkeboken i Korskirken, Bergen fra 15. oktober 1749 som viser at Vahl ble døpt Martinus. Legg merke til den senere tilføyelsen i margen som gir fødselsdag og dødsår. (Original i Statsarkivet, Bergen.)

Page from the church register from Korskirken, Bergen, from October 15th, 1749, showing that Vahl was baptized as Martinus. Notice the later addition in the margin giving his birthday and year of death. (Original in the State Archive, Bergen.)

Figur 3. Tegning av huset i Bergen sentrum der Martin Vahl ble født, «Strandshjørnet», det mørke i midten. Selve huset eksisterer ikke lenger.

Drawing of the house in the centre of Bergen where Martin Vahl was born, «Strandshjørnet», the dark house in the centre of the picture. The house does not exist any more.

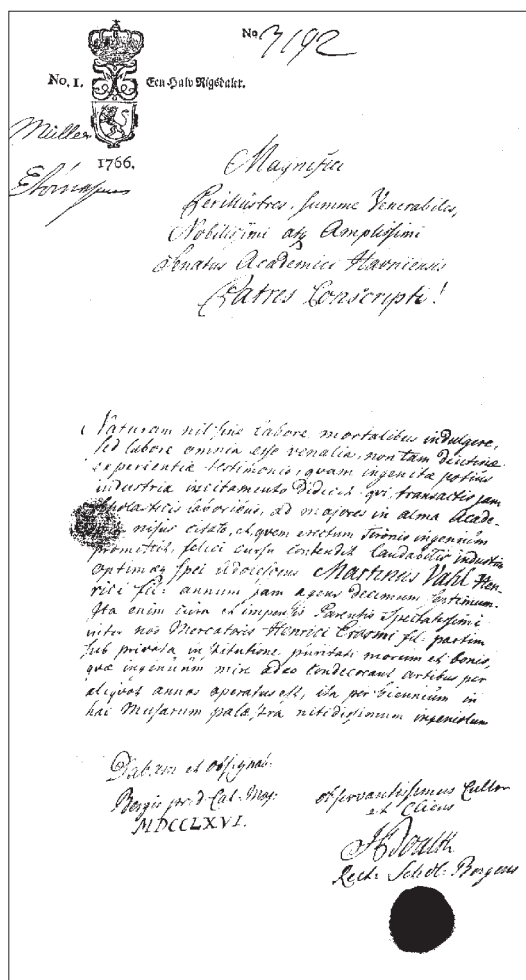
ningen, som nok var et strategisk viktig sted ikke bare for handel (både faren og grandonkelen var «købmænd»), men også for en kommende botaniker som overrasket Katedralskolens rektor Arentz med dagen etter at denne hadde gitt en innføring i «naturalhistorien» med å troppe opp med et herbarium som han ifølge Lyder Sagen (1834) «havde samlet i sine Fritimer i Egnen ved Bergen». Arentz ble så imponert at han sendte det til Rottböll i København der det dessverre senere er forsvunnet. Og her kommer dette med Strandgaten inn: ikke langt unna føde- og bostedet lå Svaneapoteket hvis innehaver Carl J. de Besche var en meget plantekyndig herre som faktisk hadde studert hos Linné, og som hadde et betydelig herbarium, nok det største i Bergen (Norge?) på den tiden. Jeg antar at den unge naturinteresserte gutten nok ofte stakk innom sin lærde nabo for konsultasjon. Noe direkte bevis for dette finnes ikke, men vi vet at de Besche kom til å interessere seg for hans utdannelse senere, og rådet ham til å reise til Uppsala til selveste Linné.

Men først avsluttet han sin skolegang ved Bergen Katedralskole der han fikk «meget stort Haab» i protokollen. Rektor Jens Boalth skrev så et anbefaelsesbrev til Universitetet i København (figur 4), og Vahl ble tatt opp til teologistudiet der i 1766, men naturhistorien tok etterhvert overhånd. Vi vet

at han fulgte både Rottbølls og Zoëgas botanikkforelesninger, og skrev av fra deres forelesningsnotater nedtegnet i Upsala (hos Linné). Han dro tilbake til Bergen allerede i 1767. Vi vet ikke sikkert hvorfor, men det har vært antydning at hans far, købmanden, ikke skulle ha syntes at dette med botanikken var noe skikkelig yrke, men det ter seg da merkelig at Martin Vahl allerede året etter befinner seg hos «mosepresten» Hans Ström (om ham se: Hanssen 1997) på Sunnmøre, selv om det nok kan være at den mektige nabo de Besche, som kjente Ström, har grepet inn. Helt sikkert gjør han det senere. Det fremgår av det brev de Besche skriver til sin gamle venn Carl Linné filius i april 1770 (figur 5). Han har da anbefalt den unge student en Europatur som skal begynne i Uppsala, og han ber filius å legge inn et godt ord hos sin «Herr Fader» for Vahl (kalt Rasmussen i brevet, fordi hans far het Henrich Rasmussen, noe som også forklarer at han selv i sin ungdom også kalte seg Henrici filius = Henrichsen). Dette gikk i orden, og Linné hadde i realiteten ikke noe valg: gutten var på vei! Vahl kom til å bli i Uppsala i fire år til 1774, og skal ha vært en av mesterens kjæreste elever, som beholdt sine forelesningsnotater derfra hele livet (figur 6). Imidlertid tok han ingen grad under Linné slik det nok var meningen, fordi han ble avrådet av sin venn Niels Tønder Lund (Christensen 1924:156) da svenske akademiske grader var lite verdt i Danmark-Norge.

Vahl fortsatte til København der han blir lektor i Botanisk Have i 1778, en stilling som han fikk problemer med da en nyansatt overgartner, Niels Bache, satte seg opp mot ham. Dette ble dradd inn i en strid mellom en del mektige herrer med markeringsbehov. Vahl ble som et resultat av dette sendt på en utenlandsreise og avsluttet så, med offentlig støtte, sin store Europa-reise i årene 1783–85, der han lyktes via Frankrike å ta seg til det fjerne Tunis (med båt), og tilbake derfra til Italia. Han gikk deretter faktisk til fots over Europa, og i et brev til de Besche beskriver han hvordan han vandret til Sveits over Alpene gjennom St. Gotthardspasset fra Italia for å se Hallers herbarium, som han syntes var skuffende dårlig («elendigere specimina har ieg aldrig seet»). Men han gledet seg over å få ha truffet Hallers venn, den gamle hederdmann professor J. Gesner.

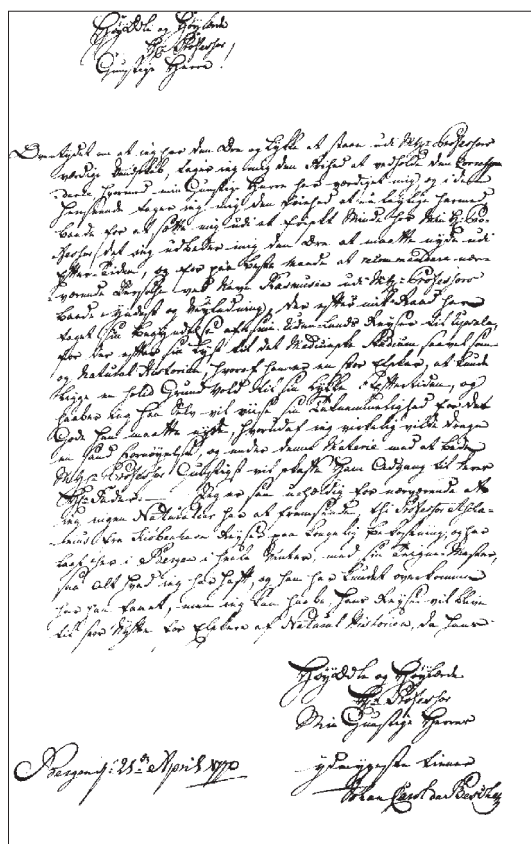
I 1785 hjemkalles han til København for etter anbefaling fra Tønder Lund å overta ledelsen av prestisjeverket «Flora danica», som han utviklet på en måte som bidrar til dets berømmelse som standardverk. Han får hva vi i dag ville kalle et per-

Figur 4. Første side av Jens Boalths anbefalelsesbrev til Universitetet i København, og hans underskrift. (Original i Botanisk Centralbibliotek, København.)

The front page of Jens Boalth's recommendation letter to the University of Copenhagen, and his signature. (Original in Botanisk Centralbibliotek, Copenhagen.)

sonlig professorat i 1786 og blir i 1801 ordinær professor i botanikk ved Universitetet i København. Der dør han helt uventet etter et slaganfall på julaften 1804. På dette tidspunkt hadde han en status blant Europas botanikere som minnet om Linnés. Han var anerkjent som en av verdens fremste plantekjennere, særlig dyktig når det gjaldt vanskelige arter der små detaljer var viktige for bestemmelsen. Tidens mest fremtredende botanikere, de fleste kjente han personlig, korresponderte flittig med ham. I hans etterlatenskaper finnes brev bl.a. fra: J. Banks, L. Bellardi, A. Brous-

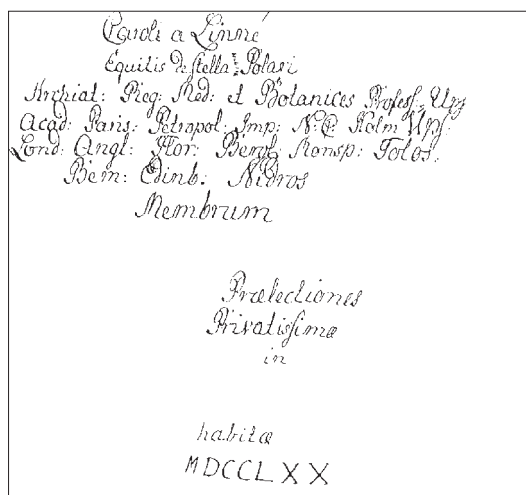

Figur 5. Første side og underskrift av apoteker J. de Besches brev til Linné filius, der han anbefaler «en person ved navn Rasmussen» (=Vahl) til studier hos hans far. (Originalen i Linnean Society, London.)

Front page and signature of chemist J. de Besche's letter to Linnaeus filius, recommending «a person named Rasmussen» (=Vahl) for studies with his father. (Original in the Linnean Society, London.)

sonet, N.L. Burmann, A.J. Cavanilles, R.L. Desfontaines, F. Ehrhart, A. Govan, R. Hedwig, M. Houttuyn, A.L. de Jussieu, P. Kitaibel, J.J. Labillardiere, C.L. L'Hertier, H.F. Link, P. Osbeck, A.J. Retzius, C. Schkur, H.A. Schrader, O. Swartz, C.P. Thunberg, J. Villars, D. Viviani, F. Weber og C. Willdenow.

Han ble begravd på nyttårsaften på Assistentkirkegården i København (figur 7), og nasjonal-skalden Adam Oehlenschläger skrev da følgende vakre minnedikt (første vers):

Figur 6. Forsiden på Vahls (renskrevne) forelesningsnotater fra Hammarby i 1770, «Praelectiones privatissimae». (Originalen i Universitetsbiblioteket, Bergen.)

The front page of Vahl's lecture notes from Hammarby 1770, «Praelectiones privatissimae». (Original in Universitetsbiblioteket, Bergen.)

«Dækker Graven grønne Urter smaae!
Eder Ven som elsket jer saa saare,
han er død! O, ryst fra Himlens Blaa,
Høie Gran din tunge Vemods-Taare.
Hvide Rose, med det blege smil,
sødt udslyng Dig med den friske Røde.
Vinder Eders Krands omkring den Døde.
Duk Ditt Hoved dybt og græd, o Piil!»

Forskning

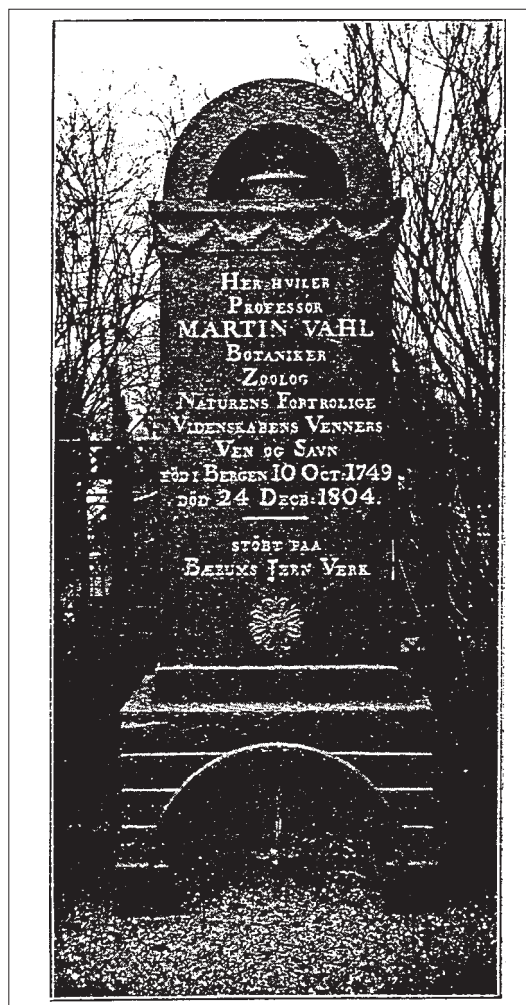
Det som karakteriserer Vahl som forsker, er stor grundighet og bredde, både systematisk og geografisk. Hornemann skriver i sitt skrift om Vahls betydning som forsker (1824) at han nybeskrev 1100 arter og forbedret beskrivelsen av 700, en imponerende innsats når man vet at det meste ble gjort etter at han var 40 år. Vahl så det åpenbart som sin livsoppgave å fortsette der Linné slapp, og han arbeidet på en «Enumeratio plantarum» som kan betraktes som en oppdatering av «Species plantarum». Dessverre døde han fra det uferdige manuskriptet, men de første delene ble publisert. Det var åpenbart viktig for ham å gjøre nøyaktige beskrivelser av Linnés originalmateriale, da han hadde sett hvordan de kontinentale botanikere misforstod artene fordi de brukte de av Linné siterte illustrasjoner som basis for sine bestemmelser (Christensen 1924: 163).

Det er tydelig at Vahl i hovedsaken er mestestren tro, noe hans norske student Henrik Steffens (1841) vitner om: «Ingen grammatikalsk Undervisning i Skolen kunde være strængere end hans i den linnæiske Methode.» Vahl var ingen nydanner, men først og fremst en flittig, nøyaktig, skarpsynt botaniker, som kjente et nesten urimelig stort antall planter. Han beskriver blomsterplanter fra hele verden, svært mange fra danske interesseområder i Vest-India, Vest-Afrika (Guinea) og Ost-India (Trankebar), og han behandler restene av Forskaahls materiale fra den uheldige ekspedisjonen til «det lykkelige Arabien». Det er karakteristisk at han viser spesiell interesse for vanskelige slekter som *Cyperus*, *Ficus* og *Scirpus*.

For norsk botanikk er det særlig hans store Nord-Norge-reise i 1787-88 (Dahl 1921), for å samle planter til «Flora danica», som er viktig. *Poa glauca* Vahl ble oppdaget på denne reisen, og dessuten oppdaget han i Valdres et enda viktigere gress som han kalte *Aira alpina* (figur 8), en art Elias Fries (1842: 178) senere oppretter en ny slekt for, *Vahlodea*, «då detta arktiska gräs först upptäcktes af den oförgätliga Vahl *Faderen*, tilegna vi det Vahl *Sonen* (altså Jens), arktiska Florans skarpsynte granskare.» Slekten *Vahlia* som bare er oppkalt etter Martin Vahl, beskrevet av Thunberg (1782: 36) med *Vahlia capensis* (L. fil.) Thunb. (figur 9) som typeart, er en hovedsakelig afrikansk slekt med 4-5 arter. Den er systematisk vanskelig å plassere, og regnes nå til en egen familie, Vahliaceae (Bridson 1975), som antas å stå nær Saxifragaceae.

Vahl gjør dessuten en rekke viktige nyoppdagelser i vår flora, mest interessante er oppdagelsen av den uanseelige hinnebregnen (figur 10) ved Sognefest nord for Bergen. Slekten *Hymenophyllum* var tidligere ikke kjent så langt nord, og var ny for Skandinavia, et tydelig vitnesbyrd på Vahls skarpsynthet, men ellers er det mest arktisk-alpine arter som de to førnevnte gress, små Caryophyllaceae, *Salix* og *Carex* som dominerer funnlistene. Verd å nevne er også hans funn av *Rhododendron lapponicum* på Lomseggen – det første sikre fra Norge, og dessuten fant han sibir-løk *Allium schoenoprasum* ssp. *sibiricum* og nyserot *Veratrum album* ved Hopseidet i Finnmark, samt *Oxytropis campestris* ssp. *sordida* (som han kaller *Astragalus uralensis* Vahl) fra Komagelven i Varanger.

Han samler faktisk det meste av det han finner på sin vei, også uanselige kryptogamer, f.eks. betydelige mengder sopp, mens moser åpenbart

Figur 7. Martin Vahls grav på Assistentkirkegården, København. Hans hustru (f. Moestue) og fire av de seks barna, de som ikke stiftet egen familie, ligger begravd på samme sted, men har egne gravsteiner.

Martin Vahl's grave in Assistentkirkegården, Copenhagen. His wife (born Moestue) and four of the six children who remained unmarried, are buried at the same place, but have their own grave stones.

interesserte ham minst. En analyse av de fascikler (XVI-XXII) han stod ansvarlig for, viser at av totalantallet 328 er nærmere halvdelen (133) kryptogamer, de fleste (80) sopp og (28) lav, flere nye for vitenskapen. En av de viktigste er skjellfittlav *Pso-roma hypnorum* (Vahl) Ach. (figur 11), som er typearten for en hovedsakelig sydhemisfærisk slekt (Jørgensen 1978). Det har gått dårligere med soppene hans, først og fremst fordi Fries' senere be-

Figur 8. «*Aira alpina*» (figur 961 i «*Flora danica*», 1790) = *Vahlodea atropurpurea*.

handling er blitt startpunktet for soppnomenklaturen, og fordi flere av de soppene han navngir allerede hadde navn. Hvis Vahl hadde fått publisert det manuskriptet om «*Fungi Daniae et Norvegiae*» (figur 13) som han også døde fra, kunne mykologiens stilling i alle fall i Norge vært annerledes, selv om Eckblad (1996: 27-28) ikke er spesielt imponert av arbeidet, fordi en rekke norske

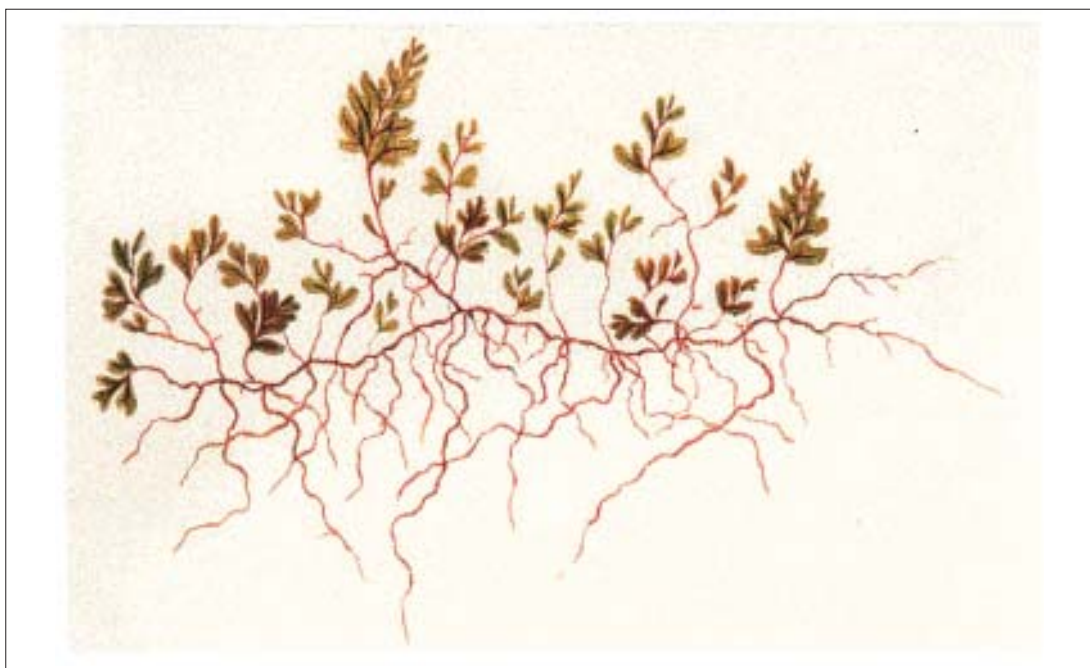

Figur 9. Typearten for slekten *Vahlia*, *Vahlia capensis* (L.fil.) Thunb. (Originalen i Thunbergherbariet, UPS.)
The type species of the genus *Vahlia*, *Vahlia capensis* (L.fil.) Thunb. (Original in the Thunberg herbarium, UPS.)

sopp da ville ha hatt navn Fries ville ha vært nødt til å ta stilling til. Noen av Vahls navn (de fra «*Flora danica*») har overlevd, bl.a. var han den første som beskrev den sjeldne, merkelige skjellrørsoppen *Strobilomyces floccopus* (Vahl:Fr.) Karst., som en *Boletus* (figur 12), og den vanlige honningsopp *Armillariella mellea* (Vahl:Fr.) Karst.

Der er fremdeles tre arter høyere planter i vår flora som bærer Vahls autornavn: gullmyrklegg *Pedicularis oederi*, blårapp *Poa glauca* og krypsivaks *Trichophorum pumilum*.

Viktig for Norge var også hans undervisning, som om vi skal tolke utsagnet fra Henrik Steffens (se ovenfor) nok var temmelig pedantisk og tørr, men vi må legge til hans karakteristikk av Vahls ekskursjoner: «Jubelfæste», da var han nok i sitt ess og kunne nok i begeistringen forsyne seg

Figur 10. Hinnebregne tegnet fra de første eksemplarer funnet i Skandinavia. Del av fig. 954 i «Flora danica», 1787.
Hymenophyllum wilsonii drawn from the first specimens found in Scandinavia. Part of fig. 954 in «Flora danica», 1787.

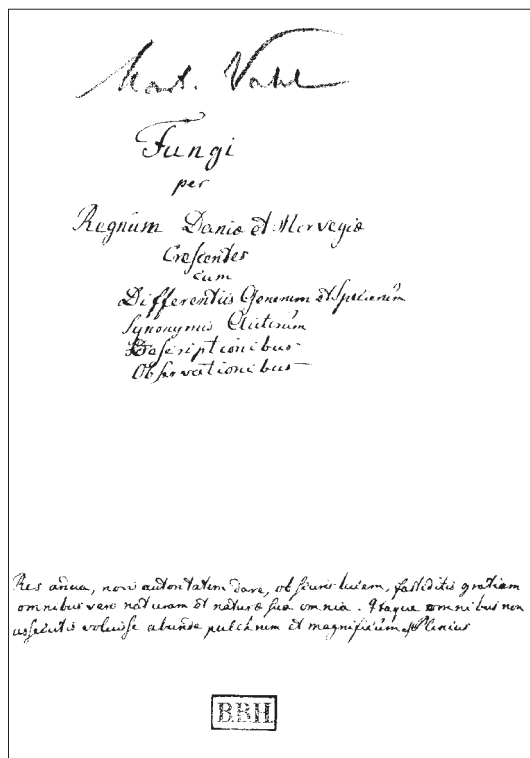

Figur 11. *Psoroma (Lichen) hypnorum*, fra figur 956 i «Flora danica», 1787.

Figur 12. *Strobilomyces (Boletus) floccopus*, fra figur 1252 i «Flora danica», 1799.

rundhåndet bl.a. av hagens planter (jf. Bache-striden). Ytterligere to av hans norske elever er det særlig grunn til å merke seg: Christen Smith og Jens Rathke som begge ble knyttet til det nye Kgl. Fredriks Universitet i Christiania. Steffens ble professor i Berlin.

Figur 12. Tittelsiden av det upubliserte manuskriptet om sopp i kongeriket.

Front page of Vahl's unpublished manuscript about fungi in the kingdom of Denmark and Norway.

Epilog

Selv om Vahl kan sies å ha vært en «lykkens pampilius» ved å ha fått en «flying start» i København, og gjennom de Besche å ha fått komme til Linné i Uppsala, var han i høy grad også forfulgt av uhell. Han kom opp i vanskelige intriger i Botanisk Have i København. Han ble åpenbart forbigått en gang ved ansettelse av professor, noe han nok tok seg svært nær av, selv om kronprinsen grep inn til hans fordel og utvirket et personlig professorat, som først ble mulig etter statskuppet i 1784. Han skriver i et brev fra denne tiden om hvordan han hver morgen må stålsette seg før han går til dagens dont for å kunne klare arbeidet. Da han endelig ble ordinær professor, og alt så lyst ut for ham, ble han innhentet av døden slik at han ikke fikk avsluttet sitt hovedverk «Enumeratio plantarum».

Vi får finne trøst i de ord han selv skrev nær århundreskiftet i et brev til sin kjære kollega Olof

Swartz i Stockholm: «Den Rige kan ikke glæde sig mere over at betragte sine Granater end ieg over at betragte et Straae. Betragtninger af mine samlede Planter borttager alle Sorger, og ieg glæmmer ved disse alle Mennesker, undtagen de ieg har at takke for denne Glæde.»

Takksigelser

Dette arbeidet hadde ikke kunnet skrives uten hjelp fra en rekke arkiver og samlinger, i første rekke Botanisk Centralbibliotek, København, hvis leder Anne Lise Hartmann ikke bare stilte dette bibliotekets rikholdige Vahl-manuskripter og brev til min disposisjon, men også personlig assisterte meg under mitt besøk i biblioteket. Videre takkes arkivar Gina Douglas, Linnean Society, London, avdelingsleder Knut Espelid, UB, Bergen og Statsarkivet i Bergen for hjelp med arkivalier og søk etter gammel litteratur. Jeg står også i takknemlighetsgjeld til flere kolleger, særlig prof. Ib Friis og Dr. O. Ryding, København, Dr. R. Moberg, Uppsala og prof. D. Moe, Bergen, for hjelp på mange måter.

Mine reiser ble muliggjort ved støtte fra NAVF og NFF, som herved takkes.

Litteratur

- Bridson, D.M. 1975. Vahliaceae i Flora of Tropical East Africa.
Christensen, C. 1924. Den danske botaniks historie I. København.
Dahl, O. 1921. Martin Vahls reise til Finnmarken 1787-88. Nyt Mag. Nat. 59: 17-35.
Eckblad, F.-E. 1996. Mykologiens historie i Norge. Ås.
Fries, E. 1842: Plantae Scandinaviae in genera naturalia disposita. Bot. Not. 1842: 168-172.
Hanssen, E.W. 1997. Måsapresten Hans Strøm – et tohundre-årsminne. Blyttia 55: 201-203.
Hornemann, J.W. 1824. Om Martin Vahls fortjenster af naturkyndighed som videnskabsmand og lærer. Kgl. d. vidensk. Selsk. nat. mat. afh. 1: 1-22.
Jørgensen, P.M. 1978. The lichen family Pannariaceae in Europe. Opera Bot. 45.
Lyng, B. 1951. Professor Christen Smith og hans død på Kongo-floden i 1816. Blyttia 9: 62-65.
Sagen, L. 1834. Læsebog for børn og ungdom. Bergen.
Steffens, H. 1841. Hvad jeg oplevde. København.
Thunberg, C.P. 1782. Nova genera plantarum. Upsaliae.
Vahl, M. 1787-1804. Flora danica, fasc. 16-22. København.